

Анатолій ЯТЧЕНКО

кандидат філософських наук, доцент, старший науковий співробітник відділу екранної культури та інформаціоналізму Інституту культурології НАМ України, м. Київ

ORCID: 0009-0003-3072-5117
E-mail: a.yatchenko@ukr.net

МИТЕЦЬ В УМОВАХ ВІЙНИ СТАЄ ВОЛОНТЕРОМ І ВОЇНОМ

(Рецензія на книгу Демчук А. Життя артиста. Сторінки історії. Київ: Міленіум, 2025. 240 с.)

Анотація. Книга Демчука А. «Життя артиста. Сторінки історії» містить цілу низку теоретичних ідей і концептів, здатних стати в нагоді фахівцям із мистецтвознавства, українознавства, культурології, філософії мистецької освіти в осмисленні їхньої проблематики.

Це, зокрема, екскурси в історію розвитку естрадного жанру впродовж сорокарічного терміну, згадки про зустрічі та діяльність цілого ряду відомих українських естрадних митців та діячів культури. У рецензії зроблено акцент на переосмисленні в умовах російсько-української війни ролі і завдань мистецтва, мистецької діяльності. Особливо це стосується такого виду мистецької діяльності як гумор. Проаналізовано набуття цим феноменом нових акцентів, поглиблення змісту здавалось би звичних його форм.

Досліджуються також зміни акцентів у сценічній діяльності представників мистецького цеху в умовах великої російсько-української війни. Артисти в переважній більшості стають волонтерами і воїнами. У цьому зв'язку аналізується такий напрямок змін у мистецькій діяльності, як виникнення мистецьких фронтів – нового покоління мистецьких громадських об'єднань в умовах воєнного часу. Ці зміни подаються на прикладі створених громадських мистецьких організацій «Мистецький фронт» та «Мистецька Січ». Специфікою їхньої діяльності є широке залучення медійного ресурсу та цифрових платформ до популяризації української патріотичної пісні, слова, самобутнього гумору серед населення України та в країнах близького зарубіжжя, до яких виїхали українські переселенці. Концертні майданчики часто-густо перетворюються на трибуни для адвокації інтересів України та української культури. Концептуально, окрім фандрайзингу ці мистецькі громадські організації активно працюють у сфері культурної дипломатії. Також громадські мистецькі організації «Мистецький фронт» та «Мистецька Січ» проводять низку заходів, кошти від яких витрачаються на закупівлю амуніції для воїнів, продуктів для фронту. Так, від початку свого створення зазначеними мистецькими організаціями було проведено близько 100 благодійних заходів на підтримку Збройних Сил України.

Розкрито напрямки, форми і методи роботи цих громадських мистецьких організацій та їхні конкретні досягнення.

Ключові слова: мистецький фронт, мистецькі громадські організації, гумор, функції гумору, волонтерська діяльність, культурна дипломатія.

Anatoliy YATCHENKO

Cand. Sc. Philosophy, Assoc. Prof.,
Senior Research Fellow, Department of Screen Culture and Informationalism,
Institute for Cultural Research, NAA of Ukraine, Kyiv

AN ARTIST BECOMES A VOLUNTEER AND WARRIOR IN WAR SETTINGS

(Review of the book “An Artist’s Life. History Pages” by A. Demchuk, Kyiv, Milenium, 2025. 240 p.)

Abstract. The book “An Artist’s Life. History Pages” by A. Demchuk, contains a wide range of theoretical ideas and concepts able to prove useful to experts in art studies, Ukrainian studies, cultural research, and art education philosophy for comprehension of their topics.

These include, in particular, insights into the variety genre evolution history over forty years, memories of meetings with and activities of a great number of well-known Ukrainian variety artists and cultural figures. The review focuses on reinterpretation of the role and tasks of arts and artistic activities amid the Russian-Ukrainian war. This is especially true of such an artistic activity type as humour. The review analyzes acquisition of new accents by this phenomenon, and deepening of the content of its seemingly usual forms.

The review explores also focus changes in the artistic community members' performance activities amid the large-scale Russian-Ukrainian war. Artists in their overwhelming majority are becoming volunteers and warriors. In this regard, the review analyzes such an area of changes in artistic activities as emergence of artistic fronts – a new generation of artistic non-governmental associations in war-time settings. These changes are exemplified by the established artistic non-governmental organizations "Mystetskyi Front" and "Mystetska Sich". The specific focus of their activities includes wide-scale engagement of the media resource and digital platforms in popularization of the Ukrainian patriotic songs, declamation, and authentic humour among the people of Ukraine and the neighbouring countries to which Ukrainian migrants moved. Concert venues frequently turn into tribunes for advocating the interests of Ukraine and Ukrainian culture. In conceptual terms, these artistic non-governmental organizations work actively in cultural diplomacy in addition to fundraising. Besides, the artistic non-governmental organizations "Mystetskyi Front" and "Mystetska Sich" conduct a number of activities returns from which are spent on procurement of accoutrements for soldiers and food products for the front. In particular, these artistic organizations have carried out about 100 charity events since their foundation in support of the Armed Forces of Ukraine.

Work areas, forms, and methods of these artistic non-governmental organizations and their specific achievements are covered.

Keywords: artistic front, artistic non-governmental organizations, humour, humour functions, volunteering, cultural diplomacy.

Рецензована книга Демчук А. «Життя артиста. Сторінки історії», звертає на себе увагу розмаїттям жанрових матеріалів, що входять до неї. Це автобіографічна розвідка, спогади про цілий відтинок часу становлення естрадного жанру, який охоплює понад сорок років, розповіді про значимі постаті української культури та естради, з якими автор був безпосередньо знайомий.

Методологічною основою даного дослідження може служити низка розвідок сучасних українських науковців [Див., напр.: 1; 2; 3; 4; 5; 9; 10].

До книги ввійшли роздуми автора про українську культуру, розвиток української естради, літературні твори, інтермедії. Це все тематика першої частини книги. Ми ж ставимо за мету прослідкувати на сторінках книги шлях перевтілення артиста в воїна і відомого волонтера в умовах російсько-української війни. Тому завданням є виділити кілька тих значимих віх і чинників, серед яких можна є наступні:

- переосмислення самого феномена гумору в українській культурі і в соціумі в період великої війни;
- поєднання сценічної роботи з волонтерською, створення задля цього громадських мистецьких організацій «Мистецький фронт» та «Мистецька Січ».

Початок книги – це біографічна розповідь автора про своє дитинство, батьків, навчання, професійне становлення як артиста. Як підсумок цього відтинку життя перед нами постає відомий артист естрадного жанру, успішний, знаний, який має свою велику аудиторію та шанувальників. Він виступає з концертами, веде дуже жваве громадське життя. Він учень Анатолія Сиви. Критики називають його Українським пересмішником. Це заслужене високе визнання колег по мистецькому цеху.

Ось коротко про найбільш важливі етапи його творчого становлення, які зібрані у електронному виданні «Енциклопедія сучасної України». Це солідне енциклопедичне видання відмічає, що Анатолій Васильович Демчук є Лавреатом Республіканського конкурсу гумору та сатири «Вишневі усмішки» (Київ, 1979), Всесоюзного конкурсу артистів естради (1983),

Міжнародного конкурсу творчої молоді (1985). А. Демчук є лавреатом Літературної премії імені С. Олійника (1997) [Див.: 8].

У 1982 році А.В. Демчук закінчив Київське училище естрадно-циркового мистецтва за класом А. Сиви. Далі працював у Запорізькій та Київській філармоніях; від 1990 року — в «Укрконцерті». У 1996 році створив власну мистецьку агенцію «Аншлаг». Як відмічається в уже згаданій енциклопедії, він розвиває й утворює традиції українського гумору та сатири, є автором і ведучим програми «Усмішка» (від 1993 — на телебаченні, від 2003 — на радіо). Наведено просто перелік країн, де А.В. Демчук виступав із концертними програмами. Це зокрема Нідерланди, Франція, Німеччина. У творчому доробку записи аудіоальбомів «Усміхніться», «Гумористичне шоу Анатолія Демчука», «Сеанс сміхотерапії», «Український пересмішник», випущені у світ 2 компакт-диски, до яких увійшли кращі твори у його виконанні, а саме: «Українські бувальщини», «Засідання парламенту», «Секретарка», «Найкращий жебрак в світі», «Я бачу, я не глухий», «Хай, Машуня», «Кричати всякий може», «Записки з дурдому» тощо [6, с. 19; 21].

За такої вагомий внесок у розвиток української культури А.В. Демчуку було присвоєно звання Заслуженого артиста України (1995) і Народного артиста України (2001) [Див.: 7].

Повномасштабне російське вторгнення у лютому 2022 року кардинально змінило звичний ритм життя А.В. Демчука, як і багатьох наших співвітчизників і кращих представників культурного цеху.

А. Демчук пише: «Ця війна змінила кожного з нас і наші уподобання назавжди. Вчорашні лікарі, вчителі, бізнесмени, працівники сільського господарства і навіть митці взяли до рук зброю. Для багатьох з нас такою зброєю проти ворога стали рідне слово, пісня. Ми по-новому почали цінувати нашу культуру, наші традиції, які довгий час намагався знищити підступний ворог. Разом з руйнацією наших храмів, музеїв, театрів, пам'ятників архітектури, навчальних закладів, бібліотек ворог намагався позбавити українців всього того, що століттями примножували й оберігали кращі сини і доньки українського народу, такі як Т. Шевченко, В. Стус, Л. Українка, О. Пчілка,

М. Драгоманов та наші сучасники В. Симоненко, І. Драч та інші. Багато акторів кіно, театру, артистів кардинально змінили свій репертуар. Поети, драматурги, прозаїки почали писати про боротьбу України за свою незалежність, про нових героїв сучасності...» [6, с. 216].

Російсько-українська війна актуалізувала питання засадничих життєвих цінностей, на відстоювання яких були спрямовані зусилля представників українського суспільства. Це, зокрема, уявлення про свободу й людську гідність, територіальну цілісність держави і демократичні основи громадянського співжиття. Актуальними стали питання протистояння наративам російської пропаганди, відсічі переліку різних спроб духовного і культурного впливу на українську націю, українську культуру і духовність, які ми називаємо нав'язуванням ідеологем «русского мира».

Саме про переосмислення ролі митця в умовах цієї нової жорстокої реальності йдеться у другій частині книги, яка називається «Покоління Х».

Автор починає цю частину з історичного екскурсу: як формувалося це покоління українців, яке після проголошення незалежності України стало тією незламною силою, завдяки якій українська держава вистояла в складні історичні відтинки свого розвитку після відновлення державності. А. Демчук зазначає, що «...упродовж 30 років української Незалежності ми пройшли неймовірний шлях ВИЛЮДНЕННЯ» Українці одержали свою країну, але... «ми отримали країну із зовнішнім і внутрішнім ворогом, яку треба захищати. Зокрема і свободу вибору, за яку покоління Х голодувало в 90-му на граніті, скандувало на Майдані «Ющенко — ТАК!», підносило на Грушевського коктейлі та їхало на війну» [6, с. 163].

Цей конфлікт двох світів — незалежного українського світу і руского імперського мира є очевидним для автора. І про це він пише в есеї під назвою «24.02.2022 р. 5:00 ранку». Слова автора тут звернені не стільки до представників країни-агресорки, як до тих українців, які не стали поколінням Х, стали або ватною консистенцією «какая разница», або зколонізованим імперськими гаслами малоросійським субетносом, який чекав свого «асвабодження». Ось одна з цитат автора: «Ви — нелюди без храму в душах. У Ваших поганих жилах течуть «жидінькі щі», а не козацька кров. І Ви ніколи не прийдете на могили батьків, бо РІД вас прокляв!» [6, с. 169].

Саме в цей важкий час перших місяців російського вторгнення в душі кращих зразків українського гумору і письменства А. Демчук пише «Лист бункерному карлику». Цей вірш він підписує: «козак ДАНТУР, Генерал-отаман УК Анатолій Демчук». Вірш написаний у жанрі, вже відомому з часів написання «Листа козаків турецькому султанові», апокрифічної письмової пам'ятки історії козацтва.

Щоб ти в бражці утопився,
Кислим огірком вдавився
І, підстрибнувши щосили
Впав Ляшку на гострі вила!
Щоб бандерівці спіймали,
В рот брехливий Крим запхали... [6, с. 172].

Хочеться наголосити, що А. Демчуком переосмислюється роль гумору як мистецького жанру в умовах російсько-української війни. Письменник Сергій Мартинюк називає цей різновид гумору «веселим патріотизмом». Видається, що в даному випадку маємо набагато глибший феномен. У А. Демчука гумор перетворюється на сатиру, яка переплітається з глибоко вкоріненим в ество автора відчуттям свободи. Як справедливо підмічає Михайло Сидоржевський, «сміх — це відчуття свободи», сміх і є «власне, внутрішня свобода» [6, с. 158]. І це відчуття внутрішньої свободи проводить А.В. Демчук наскрізною лінією в своїй книзі, він сіє це відчуття в серця українців, ділиться ним із кожним. Тому Український пересмішник, це не тільки роль на естраді і відзнака українського мистецького цеху. У даному випадку це свідомо вибрана життєва позиція, мистецька місія, яку поклав на свої плечі і несе Анатолій Демчук.

Як відомо, гумор відіграє важливу роль у житті українців, виступаючи як інструмент психологічного захисту, засіб соціальної взаємодії та спосіб подолання труднощів. Він дозволяє переживати важкі часи, знижуючи рівень негативних емоцій, та допомагає легше адаптуватися в соціумі.

Додамо, що А. Демчук в своїй творчості і мистецькій діяльності використовує всю цю широку палітру функцій гумору. При цьому зазначимо, що традиційні функції цього мистецького жанру набувають у нього свого нового звучання в умовах російсько-української війни. Так, наприклад, гумор виконує функцію психологічного захисту, коли він допомагає впоратися зі стресом і страхом, дозволяючи сприймати події менш травматично і зберігати позитивний настрій навіть у складних ситуаціях. У мистецькій діяльності А. Демчука (і про це мова йде на сторінках його книги) вона зреалізована у великій кількості виступів, концертів перед українськими захисниками, воїнами, які знаходяться на лікуванні після поранень у шпиталях, перед жителями міст і сіл прифронтової зони, які зазнають щоденних обстрілів, перед представниками тилу, які працюють на українську армію. Автор мені розповідав, що його перша книга «Страшне, смішне...і веселе», яку він роздавав бійцям в Київському військовому шпиталі, ними зачитувалась до дірок. Вона давала воїнам внутрішні сили. У цьому була сила написаного в книзі — мистецтво зцілювало і давало віру.

Ще існує і така функція гумору як його соціальна, яку зазвичай визначають у тому сенсі, що за допомогою гумору люди встановлюють зв'язки, визначають "своїх" та "чужих" та швидше інтегруються в нове соціальне середовище. В А. Демчука це підсилюється наступним уточненням — гумор, як одна зі стрижневих рис українського характеру, сам встановлює ці соціальні зв'язки в соціумі. Це звучить так — українець, свій, це той, хто розуміє український гумор. Гумор — це один зі способів життя в українській культурі. Згадаємо перші сторінки книги А. Демчука, де він розповідає про свого діда по батьківській лінії Тилимона, який став прототипом літературного героя

«Бувальщин» дідом Тимком і який мав особливий діалект і почуття гумору [Див.: 6, с. 5; 6]. Дід Тимко – це уособлення життєвої мудрості та гумору українського народу.

Гумор часто використовується в книзі і в самій концертно-сценічній творчості артиста для висміювання ворогів, що демонструє стійкість та оптимізм українського народу. Дотична до цього й виховна функція гумору, яка особливо була поширеною в повоєнний період творчості.

А. Демчук акцентує свою увагу на такій рисі гумору: гумор є символом стійкості українського воїнства в цій війні з російськими агресорами. Гумор є також символом української зятятості в цій російсько-українській війні, яка має, на думку багатьох аналітиків, екзистенційний характер. Тому, на моє переконання, гумор стає однією з тих сутностей, які стоять поряд зі світлом, правдою, звитягою. Він протистоїть темряві, агресії, ницості й підступності російського агресора. Останні характеристики – це те, що є рисами наших ворогів-рашистів, «...гілки еволюції, яку вчасно ніхто не спромігся обрізати гострим секатором, щоб навіть місце, де вона росла, забули» [6, с. 170].

Підсумовуючи. Синтетичне визначення феномена гумору за А. Демчуком: він вважає, що «...одним з найлюдяніших почуттів є почуття гумору. Кажуть, що гумор – це сонячна засмага на душі людини, ознака її сили і здоров'я. З далеких, покритих сивиною часів, милує і чарує доброзичливий гумор, пісня українського народу» [6, с. 75]. І якщо «... пісня допомагає нам жити, то гумор – вижити» [6, с. 34].

Зазначимо, що переосмислення ролі та значущості феномена гумору в умовах російсько-української війни в книзі А. Демчука йде поряд із осмисленням ролі й завдань митця, артиста, письменника в цей складний час протистояння з російським агресором. Громадянська позиція автора є невіддільною від його письменницької роботи і сценічної діяльності. І тут ми повертаємося до зазначеної вже назви статті: митець в умовах війни стає волонтером і воїном. Це також і про автора книги – народного героя України Анатолія Демчука. В книзі розповідається про його шлях, який втілюється в діяльності

створених ним громадських мистецьких організацій «Мистецький фронт» та «Мистецька Січ».

Так, Громадська організація «Мистецький фронт» від початку своєї діяльності зосередила зусилля на об'єднанні митців різних жанрів задля посилення голосу України у світі та підтримки внутрі-

шнього духу опору населення, яке проживає в межах держави та в близькому і далекому зарубіжжі. [Див.: 6, с. 216–217].

Учасники цього громадського об'єднання зосередили свої зусилля на мистецько-патріотичній підтримці населення України словом і піснею під час війни. До складу учасників Мистецького фронту входить велика кількість різножанрових артистів. Також в більшості благодійних заходів зазвичай приймають участь представники місцевих аматорських колективів, що урізноманітнює програму й додає їй місцевого колориту. В книзі зазначається, що пріоритетним напрямом роботи ГО «Мистецький фронт» стала організація благодійних заходів та аукціонів на підтримку Збройних Сил України. Специфікою їхньої діяльності є широке залучення медійного ресурсу та цифрових платформ до популяризації української патріотичної пісні, слова, самобутнього гумору серед населення України та в країнах близького зарубіжжя [Див.: 6, с. 216–218].

Концептуально, окрім фандрайзингу мистецька громадська організація активно працює у сфері культурної дипломатії, що надає імпульс «деколонізації» української культури на міжнародній арені [Див.: 2]. Так, лише за перший рік повномасштабного вторгнення «Мистецьким фронтом» було проведено низку заходів, кошти від яких пішли на закупівлю амуніції для ЗСУ. Концертні майданчики часто-густо перетворюються на трибуни для адвокації інтересів України та української культури. Від початку свого створення ГО «Мистецький фронт» провів близько 100 благодійних заходів на підтримку Збройних Сил України. Це зустрічі з родинами воїнів, переселенців у міських і сільських будинках культури [Див.: 6, с. 216–219]. Під час таких зустрічей було зібрано і передано на потреби української армії більше 500 000 грн., які відповідно були спрямовані на закупівлю дронів.

Виступи артистів Мистецького фронту за кордоном виконують подвійну функцію: збір коштів та донесення правди про злочини російської армії через емоційний вплив мистецтва. Так, мистецько-волонтерська місія в країнах близького зарубіжжя дала можливість підтримати українських біженців, які втратили свої домівки і вимушені були мігрувати і шукати прихисток в інших країнах світу, таких, як Польща, Німеччина, Чехія, Словаччина тощо. [Див.: 6, с. 219].

Важливою складовою діяльності ГО «Мистецький фронт», яка за допомогою патріотичного слова і пісні допомагає достукатися до душі кожного слухача, є адаптація репертуару до умов війни, збільшення кількості творів патріотичного та життєствердного характеру, використання у виступах поезії класиків та сучасних авторів, зокрема, Тараса Шевченка, Андрія Демиденка, Степана Гальябарди, Юрія Піжучка та ін.

На основі розділів книги, присвячених діяльності мистецьких громадських організацій, можна зробити висновки про унікальність програм благодійних заходів. І це завдяки продуманій їх побудові режисером А. Демчуком, адже програма побудована таким чином, що глядач під час зустрічі з артистами

відчуває свою безпосередню причетність до дійства. У програмі різножанрові номери, тому вона викликає у глядача різні емоції: спочатку сміх через дотепний український патріотично-військовий гумор, потім сльози від нестерпного болю втрати Батьківщиною кращих синів і дочок. Кульмінацією програми стає відчуття гордості за наших воїнів, які з далеких часів козацтва боронять рідну землю від ворога і зараз виборюють перемогу. Тож, переживаючи таке суцвіття емоцій наприкінці виступу, глядач відчуває впевненість у стійкості і мужності наших воїнів та віру в перемогу України, що сприяє емоційному відновленню та підіймає бойовий і патріотичний дух слухачів.

У книзі також детально розкривається концепція та практична діяльність ГО «Мистецька Січ», яка на відміну від масштабних медійних проєктів громадської організації «Мистецький фронт», зорієнтована в своїй роботі на безпосередній контакт із військовими («робота в полях»). Основним форматом діяльності цієї організації є «творчі десанти» – мобільні групи артистів, які виступають у бліндажах, шпиталях та на полігонах. Тому, можна сказати, що діяльність ГО «Мистецька Січ» характеризується безпосереднім контактом із цільовою аудиторією — військовослужбовцями та цивільними у прифронтових зонах.

Назва організації символічно відсилає до козацьких традицій самоорганізації населення та оборони України. В рамках діяльності цієї організації постійно проводиться посвята молодого покоління українців у козаки та козацата, що сприяє підтримці бойового патріотичного духу цивільного населення. Така посвята проводиться Анатолієм Демчуком, керівником громадської організації, народним героєм України, генерал-отаманом Чорноморського козацького війська, заступником Гетьмана Українського козацтва з питань мистецтва [Див.: 6, с. 226].

У цьому зв'язку є важливою концепція козацько-лицарського виховання молоді, про яку пише автор у своїй книзі, і яка реалізується, як уже зазначалось, в діяльності ГО «Мистецька Січ». Як зазначає автор, «...виховання молоді на засадах народної педагогіки — феномен української історії, що має глибокі корені та багатогранний зміст. Ця система виховання, що формувалася протягом століть, була спрямована на всебічний розвиток громадянина, формування фізично загартованої, морально стійкої, патріотичної та працелюбної особистості. Козацьке виховання сприяє формуванню таких цінностей, як патріотизм, відданість Батьківщині, мужність, честь, гідність, справедливість. Ці цінності є основою для виховання відповідальних громадян сучасної України» [Див.: 6, с. 199].

Діяльність ГО «Мистецька Січ» має потужний терапевтичний ефект на підтримку воїнів. Як відзначають інші дослідники, в умовах війни психологічні ресурси особистості виснажуються, а тому мистецтво стає засобом їх відновлення [Див.: 1]. У книзі А. Демчука ми знаходимо перелік важливих мистецьких акцій, виступів артистів «Мистецької Січі», які виконують функцію експрес-реабілітації військових. В основі роботи «Мистецької Січі» є невеликі мобільні групи артистів, які здатні давати концерти в умовах відсутності сцени, світла чи звукового обладнання (бліндажі, полігони, госпіталі). Наведемо наступну інформацію вже з сайту цієї громадської організації, яка зможе охарактеризувати масштаби її діяльності: за період 2022–2024 рр. волонтери «Мистецької Січі» здійснили понад 30 виїздів на передову, у військові госпіталі та реабілітаційні центри, де проходять лікування поранені військовослужбовці ЗСУ. Живе спілкування, гумор та пісня стали інструментами психологічного розвантаження бійців, допомогли знизити рівень бойового стресу воїнів, які знаходяться на передовій.

Окрім культурного фронту на передовій «Мистецька Січ» діє як класична волонтерська структура, що відповідає історичним тенденціям українського волонтерства, описаним Т.Л. Ляхощьким [Див.: 9]: митці не лише співають, але й доставляють на позиції необхідну амуніцію та техніку, придбану за кошти, зібрані під час благодійних заходів.

Зазначимо, що ГО «Мистецький фронт» та ГО «Мистецька Січ» реалізують спільну мету — спрямовують мистецьку та волонтерську діяльність на досягнення перемоги України. Обидві організації є яскравими прикладами горизонтальної суспільної інтеграції, де митці виступають не як відокремлена еліта, а як невід'ємна частина воюючого народу.

Висновки. Отже, в умовах російсько-української війни відбулася докорінна зміна парадигми діяльності мистецьких об'єднань. Відійшли на другий план такі функції, як естетична та розважальна, поступившись місцем мобілізаційній, терапевтичній та волонтерській. Мистецтво стало інструментом національного спротиву, інтегрованого у загальну систему оборони держави. І представник естрадного жанру, гуморист, письменник А. Демчук стає воїном і волонтером, створивши дві відомі в Україні мистецькі громадські організації, які стали частиною національного спротиву, ланкою великої системи оборони української держави.

1. Блинова О.Є. Психологічні ресурси особистості в умовах війни: монографія. Херсон: Гельветика, 2022. 180 с.
2. Гундорова Т. Культурний фронт: як мистецтво допомагає перемагати. *Критика*. 2022. № 7-8. С. 2–5.
3. Грабовська І. Пошуки шляхів та методів протистояння путінізму: українські реалії. *Українознавчий альманах*. Випуск 26, 2020. С. 45–51.
4. Грабовська Ірина, Настояща Катерина, Талько Тетяна. Роль україноцентричних еліт в контексті

- філософії суб'єктності України (300-річчю від дня народження Григорія Сковороди присвячується). *Українознавчий альманах*, №31, 2022. С. 72–81.
5. Грабовська І. Українська людина в часи катаклізмів: пошуки шляхів та методів дослідження проблеми. *Українознавчий альманах*. Вип. 35. 2024. С. 23–31.
 6. Демчук А. Життя артиста. Сторінки історії. К. Міленіум, 2025. 240 с.
 7. Демчук Анатолій Васильович. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B9_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
 8. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-21532>
 9. Ляхощкий Т. Волонтерський рух в Україні в умовах російсько-української війни. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Історія*. 2022. Вип. 40. С. 34–42.
 10. Овсієнко Н. Мистецтво як зброя: художні практики часів російсько-української війни. *Сучасне мистецтво*. 2022. Вип. 18. С. 17–28.
- References**
1. Blinova O.E. (2022). *Psihologichni resursi osobistosti v umovah viyni* [Psychological resources of the individual in war conditions]. Cherson: Gelvetika. 180 p. (in Ukrainian).
 2. Gundorova T. (2022). *Kul'turnyy front: yak mystetstvo dopomahaye peremahaty* [Cultural front: how art helps to win]. *Kritika*. № 7-8. Pp. 2–5. (in Ukrainian).
 3. Grabovs`ka I. (2020). *Poshuky` shlyaxiv ta metodiv proty`stoyannya putinizmovi: ukrayins`ki realiyi* [The search for ways and methods of resisting Putinism: Ukrainian realities]. *Ukrayinoznavchy`j al`manax*. Vy`pusk 26. Pp. 45–51. (in Ukrainian).
 4. Grabovs`ka Iry`na, Nastoyashha Katelyna, Tal`ko Tetyana. (2022). *Rol` ukrayinocentry`chny`x elit v konteksti filosofiyi sub`yektnosti Ukrayiny` (300-richchyu vid dnya narodzhennya Gry`goriya Skovorody` pry`svyachuyet`sya)* [The role of Ukrainian-centric elites in the context of the philosophy of Ukrainian subjectivity (dedicated to the 300th anniversary of the birth of Hryhoriy Skovoroda)]. *Ukrayinoznavchy`j al`manax*, #31. Pp. 72–81. (in Ukrainian).
 5. Grabovs`ka I. (2024). *Ukrayins`ka lyudyna v chasy kataklizmiv: poshuky shlyakhiv ta metodiv doslidzhennya problem* [Ukrainian man in times of cataclysms: searching for ways and methods of studying the problem]. *Ukrayinoznavchy`j al`manax*, #34. Pp 23–31. (in Ukrainian).
 6. Demchuk A. (2025). *Zhyttya artysta. Storinky istoriyi* [The Life of an Artist. Pages of History]. K.: Milenium. 240 p. (in Ukrainian).
 7. Demchuk Anatoliy Vasylovych. *Vikipediya. Vil`na entsyklopediya*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B9_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (in Ukrainian).
 8. *Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny* [Encyclopedia of Modern Ukraine]. URL: <https://esu.com.ua/article-21532>. (in Ukrainian).
 9. Lyakhots`kyy T. (2022). *Volonters`kyy rukh v Ukrayini v umovakh rosiys`ko-ukrayins`koyi viyny* [Volunteer movement in Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Naukovi zapysky Vinnyts`koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Seriya: Istorya*. Vyp. 40. Pp. 34–42. (in Ukrainian).
 10. Ovsienko N. (2022). *Mystetstvo yak zbroya: khudozhni praktyky chasiv rosiys`ko-ukrayins`koyi viyny* [Art as a Weapon: Artistic Practices during the Russian-Ukrainian War]. *Suchasne mystetstvo*. Vyp. 18. Pp. 17–28. (in Ukrainian).
- Отримано редакцією журналу/ Received: 31.10.25
Прорецензовано / Revised: 15.11.25
Схвалено до друку / Accepted: 17.11.25